

Magdalena Šverc

Projekt »Kultura religij« v Bosni in Hercegovini

Uvod

Svet se z veliko hitrostjo zblizuje in srečanja različnih kultur in verstev postajajo vse bolj pogosta in zapletena. Za človeštvo je to nova izkušnja. Zato je pomembno, da se ponovno definirajo posebnosti kultur in verstev. Prav posebnosti so tiste, ki bodo človeštvo obvarovale pred globalno zmedo in razpršenostjo. Splošno sprejeto je lahko le tisto, kar nastane iz skupnega delovanja, iz bogastva različnosti kultur in verstev, ki omogočajo ravnotežje med tradicijo in svobodo. Ravnotežje je v iskanju skupnega in v spoštovanju različnosti kultur.

Poznavanje posebnosti v verstvih služi individualno-osebnostnemu razvoju ter usposablja in pripravlja za dialog in sodelovanje v skupnosti. Zgodovinska navzočnost več verstev in medverska srečanja v Bosni in Hercegovini bi lahko predstavljala možnost za razvoj takšnih vrednot.

Mednarodna skupnost (OHR in OSCER), ki deluje v Bosni in Hercegovini se je skupaj z Ministrstvom za šolstvo v Bosni in Hercegovini odločila, da v srednje šole uvede predmet »kultura religij«. V ta namen sta bila leta 2001 sklicana dva posveta, na katera so bili povabljeni predstavniki verskih skupnosti (katoliška Cerkev¹, pravoslavna Cerkev, islamska in judovska skupnost), predstavniki Ministrstva za šolstvo, mednarodne skupnosti, Goethejev inštitut, Unesco in Abraham združenje, za medreligijsko mirovniško delo. Na posvetu so bili postavljeni okvirni cilji in tematski sklopi predmeta »kultura religij«. Za uvajanje predmeta »Kultura religij« je pristojna država in mednarodna skupnost in ne verske skupnosti. Verske skupnosti so odgovorne za konfesionalni verski pouk v osnovnih šolah, medtem ko imajo pri tem projektu posvetovalno vlogo.

K sodelovanju v strokovno ekipo so bili povabljeni domači in tuji strokovnjaki: dr. Klaus Gebauer, Šolski inštitut iz Bonna, prof. dr. Dim-

¹ Predstavniki katoliške Cerkve so v odnosu do predmeta »Kultura religij« zavzeli kritično držo, ker se njihova stališča niso dovolj upoštevala. Tako sodelujejo zgolj v vlogi opazovalca.

itrije Kalezić, Bogoslovna fakulteta Beograd, prof. Nusret Isanović, Islamska akademija v Zenici, prof. Ivan Cvitković, Fakulteta za sociologijo iz Sarajeva in doc. dr. Alenka Šverc, Teološka fakulteta v Ljubljani.

Projekt »kultura religij« se je po dveh posvetih prenesel na strokovno ekipo, ki je izdelala učni načrt za predmet »kultura religij«, ki naj bi potekal v 1. in 2. letniku srednje šole. Druga faza projekta predvideva doizobraževanje učiteljev in predstavitev projekta šolskemu ministrstvu. Tretja faza projekta bo uvajanje predmeta v poskusne šole in njegova evalvacija.

Projekt »kultura religij« je lahko izziv tudi za slovenski prostor z več vidikov. Dosledno gradi na dveh strokovnih temeljih:

– Izhaja iz učenčeve verske identitete, ki jo je gradil pri konfesionalnem verskem pouku,

– V srednji šoli predmet »kultura religij« še naprej gradi učenčevo versko identiteto, ki jo pogloblja in širi s spoznavanjem drugih verstev.

Pri izdelavi učnega načrta so sodelovali strokovnjaki iz različnih verstev. Metoda timskega dela ni temeljila na preglasovanju, ampak na konsenzu. Če primerjamo nastajanje predmeta »kultura religij« s predmetom »verstva in etika« v Sloveniji, lahko vidimo določene razlike. »Verstva in etika« ne upošteva religijske identitete učenca, ampak vse religije postavlja na isti nivo. Pri nastajanju predmeta so sodelovali različni strokovnjaki, ki pa so pomembne odločitve sprejemali s preglasovanjem.

1. Naloge in cilji predmeta »kultura religij«

1.1 Naloge

Predmet »kultura religij« (KR) obravnava izkušnje, ki jih mladi vsakodnevno doživljajo v odnosu do verstev. Predmet ni konkurenca verouku, ampak gre za sodelovanje in dopolnjevanje obeh predmetov. »Kultura religij« predpostavlja verouk, ki učence seznanja z lastno vero, sam pa ima nalogo, da vodi k zavestnemu dialogu z drugimi verstvi. Vsebina predmeta sestoji iz poznavanja religijskih vsebin in konkretnega izkustva učencev v njihovi verski skupnosti.

1.2 Cilji

Glede na posebne pedagoške, didaktične in metodične zahteve, so cilji predmeta sledeči:

– vzgaja v duhu spoštovanja in strpnosti do drugih ljudi, svetovnih nazorov, še posebej do pripadnikov drugega verstva;

- razvija sposobnost in pripravljenost za srečanje s pripadniki drugih religij;

- razvija sposobnost in pripravljenost za osvajanje osnovnega znanja o drugih verstvih;

- razvija pri učencih sposobnost in pripravljenost za prevzemanje odgovornosti za drugega kot posameznika in člana skupnosti, ne glede na versko pripadnost.

Tako postavljeni cilji jasno nakazujejo vzajemni odnos med predmetom »kultura religij« in drugimi sorodnimi predmeti, kot so verouk, človekove pravice in ostalimi družbenimi predmeti.

Izhajajoč iz izobraževalnih, pravnih in političnih predpostavk, naj predmet »kultura religij« ponudi:

Poznavanje verstev:

- povezovanje osnovnih znanj o veretvih s posebno pozornostjo na Bosno in Hercegovino;

- spoznavanje vloge verstev pri nastajanju in razvoju kulture in civilizacije;

- spoznavanje, kakšno vlogo imajo verstva pri oblikovanju vsakdanjega življenja in v moralnem razvoju posameznika in skupnosti;

- postavljanje vprašanj (kako odgovarjajo verstva na temeljna vprašanja današnjega časa);

- spoznavanje vpliva verskih izročil na družbeni in kulturni razvoj Bosne in Hercegovine.

Dialoško delovanje:

- vodenje konstruktivnega dialoga s pripadniki drugih verstev v okolju;

- spoznavanje in usvajanje primernih metod za ploden in konstruktiven dialog, usmerjen k delovanju;

- prepoznavanje, kako iz perspektive različnih verstev lahko nastane osnova za skupno delovanje, s ciljem razvoja humane družbe;

- spoznanje, da so norme in vrednote skupnosti del tradicije, ki se lahko ohrani, če jih ljudje s skupnim delovanjem na novo ustvarjajo.

Oblikovanje vrednot:

- spoznanje, da so človeško dostojanstvo, ohranjanje mir, socialna pravičnost in svoboda ter ne ogrožanje svobode mišljenja drugega, osnovne vrednote humane družbe, pa tudi vsakega posameznika;

- pomembnost uveljavitve teh vrednot v lastnem življenjskem okolju in omogočanje razvoja in metod, ki vzpodbujajo njihov obstoj;

- spoznanje, da je svoboda mišljenja in zaupanje drugemu osnova za lastno svobodo;

- spoznanje, da vera v lastne sposobnosti oblikovanja mišljenja in zaupanje vzpodbuja sposobnost za dogovarjanje in kompromis;
- spoznanje, da sprejemanje kompromisa ne ogroža lastnega dostojanstva.

2. Navodila za uporabo učnega načrta

Pojmi »pedagogika«, »didaktika« in »metodika« se v tem učnem načrtu razumejo na nekoliko specifičen način.

»Pedagoški« poudarki odgovarjajo na vprašanja »kam« in »zaradi česa« (o ciljih pouka in utemeljitvah).

»Didaktični« poudarki želijo odgovoriti na vprašanje »kaj« v pouku (tematska področja in vsebine pouka, ki omogočajo doseganje določenih ciljev).

»Metodični« poudarki odgovarjajo na vprašanje »kako« pri pouku (določa pot, kako učna tematska področja in vsebine lahko dosežejo zastavljeni cilj).

Pri načrtovanju pouka je pomembno prehajanje z enega nivoja na drugega.

V nadaljevanju je prikazan prehod s pedagoškega na didaktični nivo in potem z didaktičnega na metodični.

3. Pedagoško-didaktična usmeritev

Za doseg ciljev se morajo pedagoške odločitve o tematskih sklopih in vsebinah pouka nanašati na štiri osnovne didaktične usmeritve:

- družbeni interesi državljanov Bosne in Hercegovine

družbena usmeritev

- nauk posameznega verstva

religijska usmeritev

- zahteve stroke, na katero je predmet vezan

učna usmeritev

- potrebe in interesi učencev

usmeritev na učence

3.1 Družbena usmeritev

Vloga predmeta kultura religij glede na družbo, v kateri živimo

1. Predmet KR naj bo v odnosu do konkretnega okolja. Razvija naj se v skladu z zgodovinsko-kulturnim okoljem, v katerem učenci živijo. Predmet obravnava stvarnost, v kateri mladi živijo.

2. Predmet KR naj bo demokratičen in ne avtoritativen, saj samo tako pogloblja odgovorno svobodo.

3. Predmet KR naj bo vključujoč in ne izključujoč. Podpira notranji – medverski dialog in razumevanje med ljudmi. Prispeval naj bi k zavestnemu in svobodnemu odločanju. Svoboda in zavestna odločitev raste iz pridobljenih informacij, iz primerjav sorodnih rešitev, iz razumevanja verskih pojavov.

Družbena usmeritev se ukvarja s ključnimi vprašanji in problemi bosansko-hercegovske družbe. Tako je predmet KR usmerjen predvsem k sledečim poudarkom:²

- odnosu med posameznikom in narodom,
- izgradnji demokracije,
- pomenu civilne družbe,
- pluralnosti medijev,
- problemu revščine,
- ohranjanju naravnih potencialov,
- ohranjanju identitete človeka in naroda,
- pravici človeka do socialnega, kulturnega in političnega angažiranja v družbi,
- vlogi moškega in ženske v družini, službi in družbi,
- zaščiti človekovih pravic.

Ključna družbena vprašanja so vključena v potek pouka in se obravnavajo v konkretni zgodovinski stvarnosti BIH, saj tako odslikavajo resnične probleme. Vsebine, ki so stvar družbene diskusije so predstavljene tudi pri pouku. Predmet KR naj tako zaobjema družbeno-religijsko perspektivo.

3.2 Religijska usmeritev

Vloga predmeta KR glede na tip religije³

1. Predmet KR naj bo realističen in ne idealističen. To predpostavlja, da religija lahko osvobaja ali pa zaslužuje.

2. Predmet KR naj bo konstruktivno kritičen in ne samo potrjevalen.

Naloga predmeta je podajanje znanja in razumevanja verstev okoli, spoznavanje drugih verstev in vrednostnih sistemov.

3. Predmet KR obravnava teme z vidika naslednjih verskih skupnosti: judovstvo, pravoslavlje, katolištvo in islam.

Verske teme se obravnavajo z vidika družbe, nauka in ob vprašanjih učencev.

² Prim. G. Hilger – S. Leimgruber – H. G. Zibert, *Religionsdidaktik*, Kösel, München 2001, 67-81.

³ Prim. G. Hilger – S. Leimgruber – H. G. Zibert, *n. d.*, 433-442.

3.3 Učna usmeritev

Vloga predmeta KR glede na način poučevanja⁴

1. Predmet KR je zasnovan dialoško in odprt za različne poglede. Tako naj bi vodil k večjemu razumevanju in spoštovanju različnih položajev oseb v odnosu do verskih in etičnih odločitev.

2. Predmet KR je zasnovan korelacijsko. Vzpostavlja zvezo med življenjem in religijo, med vero in ravnanjem.⁵

3. Predmet KR je uravnotežen, ne pa enostranski. Uporablja antropološki in sistemski pristop.

4. Predmet KR je strokovno utemeljen predmet, ki se še posebej naslanja na⁶:

- teologijo, zgodovino, filozofijo;

- zgodovino umetnosti;

- pedagogiko, sociologijo, psihologijo

Z vidika navedenih strok, na katere se predmet naslanja, so za izbiro vsebin pomembne naslednje osnovne usmeritve:

- pouk mora biti usmerjen zgodovinsko;

- pouk mora biti opisnega značaja, vezan na stvarnost;

- pouk se mora odvijati komparativno;

- pri pouku naj se uporabljajo primeri;

- pouk se mora odvijati dialoško;

- odprte družbene teme morajo biti korektno predstavljene;

- pouk mora potekati na strokovnem nivoju;

- metode za posredovanje znanja morajo biti strokovno utemeljene.

3.4 Usmeritev na učenca

Vloga predmeta KR glede na učence

1. Predmet KR mora biti vzgojno izobraževalen. Otroku mora pomagati razvijati lastno prepričanje in vrednote. KR pomaga učencu prav na področju iskanja smisla življenja in pri oblikovanju pogledov na svet in ideale, ki navdihujejo človekovo delovanje.

2. Predmet KR je bolj izkustven kot doktrinaren. Sodobni vzgojni smotri šole ne predvidevajo prenašanja vnaprej opredeljenega znanja in izdelane kulture, ki lahko hitro postane indoktrinacija, ampak želi

⁴ Prim. G. Hilger – S. Leimgruber – H. G. Zibert, *n. d.*, 155-159.

⁵ Prim. G. Bitter – R. Englert – G. Miller – K. E. Nipkow, *Neues Handbuch religion-spädagogischer Grundbegriffe*, Kösel, München 2002, 440-522.

⁶ Prim. G. Hilger – S. Leimgruber – H. G. Zibert, *n. d.*, 34-37.

učence usposobiti, da se dejavno vključijo v izdelavo novih vrednot in izrazov kulture. Takšen pristop usposablja učence za boljše razumevanje dogodkov, ki se nanašajo tako na preteklost, sedanost kot prihodnost.

3. Predmet KR naj bo razvojen in ne statičen. Spoštuje naj stopnjo otrokovega razvoja in vzpodbuja k nadaljnjemu razvoju. KR se mora razvijati v skladu s psihološkim, kulturnim in duhovnim razvojem učenca. To vključuje spoštovanje svobode učenca, kar naj bi jih obvarovalo pred morebitnimi ideološkimi vplivi ali drugimi zlorabami.

Množičnost interesov in sposobnosti kakor tudi mnoštvo razlik in družbenih korenin predstavlja osnovo za delo v šoli. Verska perspektiva in aktualna družbena problematika se ne moreta obravnavati brez vključevanja učenčevih specifičnih življenjskih in šolskih izkušenj.

Usmeritev na učenca ni v nasprotju z versko, družbeno in učno usmeritvijo. Učenci kot del družbe se vraščajo v njene strukture. Za učence je pomembno, da pridobijo sposobnosti, znanje in spretnosti, ki jim omogočajo skupno življenje.

Pri načrtovanju dela je potrebno smiselno vključevati učence. Tako se pri pouku uporabljajo sposobnosti učencev, ki se učijo drug od drugega. Tak način pouka razvija socialno razsežnost učencev, ki spodbujajo samokontrolo procesov skupinskega učenja.

Usmeritev na učence mora pozorno upoštevati tri naslednje vidike:

1. Medosebni odnos

Odnos učencev drug do drugega je zelo pomemben. Modele obnašanja danes mladi še posebej pridobijo preko medijev. Prav tako je potrebno reflektirati obnašanje mladih v prostem času, doma, v šoli in v verski skupnosti. Dobro je, da se mladi učijo skupnega življenja in reševanja konfliktov v razredu. Načini obnašanja, ki so v skladu z dano situacijo in vključujejo spoštovanje drugega in sebe samega, so pomemben učni cilj šole.

2. Odnos do drugega spola⁷

V pouk se vključujejo vsebine, ki obravnavajo odnos do drugega spola z vidika ver. Enakopravnost spolov se obravnava skozi kontekst verske tradicije. Pomembno je:

– da se podpira prava enakopravnost v družini, družbi in verski skupnosti; iskati je potrebno alternativne rešitve teh vprašanj na temelju verskih predpostavk;

⁷ Prim. G. Hilger – S. Leimgruber – H. G. Zibert, *n. d.*, 361-372.

- upoštevati je potrebno različnost moške in ženske narave;
- potrebno je, da se raziščejo in utrdijo kulturne in verske posebnosti, tipične za socializacijo spolov.

3. Odnos do kulture in religije drugega

V učnem procesu je pomembna biografija učencev. Šele poznavanje drugih pogledov dovoljuje njihovo kritiko. Kritični pristop do tradicionalnega kulturnega pogleda je dovoljen, če je ta usmerjen zoper nedotakljivost človekovega življenja.

Cilji tako usmerjenega verskega pouka morajo biti naravnani na osebo: na etično presojanje, vprašanje smisla življenja; na kulturo kot vir inspiracije, umetniških del; na zgodovino: na tradicijo, gibanja in razvoj.

4. Didaktično-metodična usmeritev pri oblikovanju pouka

Cilji in vsebine se morajo didaktično razdeliti do podrobnosti (operacionalizacija). Potrebno je razviti učne teme, da jih bo moč podajati sistematično in korektno.

Prav tako je pomembno, da se teme psihološko in teoretično definirajo in prilagodijo učencem, njihovi življenjski in šolski stvarnosti.

- Podrobna in sistematična razdelitev ciljev in vsebin se usmerja na štiri tematska področja, ki izhajajo iz osnovnih verskih vprašanj. Gre za odnos človeka do narave, drugega, sebe in Boga (tematska usmeritev)

- Učno teoretska in učno psihološka razdelitev je usmerjena k štirim perspektivam integralnega učenja, ki izhajajo iz narave človekove eksistence in iz življenjske stvarnosti. Gre za telesno, emocionalno, intelektualno in duhovno življenje in učenje (integralno učenje)

S kombinacijo tematskih usmeritev, ki se oblikujejo ob ključnih verskih vprašanjih na eni strani in na drugi z integralnim učenjem, ki temelji na eksistencialnih in šolskih stvarnostih učencev, dobimo osnovna predpostavka za učno metodo.

4.1 Tematska usmeritev pouka

4.1.1 Navodila za uporabo in razumevanje učnega načrta: definicija pojma »tema« in »tematska usmeritev«⁸

Učna tema je definirana kot področje fizične in duhovne stvarnosti. Obravnava se preko pojava (fenomena) z analitičnimi vprašanji (ali tezo), pa tudi s teoretičnega vidika ali z vidika osebnega vrednotenja. Tako na primer »cerkev« ni tema, tema bi lahko bila »cerkev – Božja hiša«. Tema nastane šele, ko je povezana z raziskovalno nalogo.

⁸ Prim. G. Hilger – S. Leimgruber – H. G. Zibert, *n. d.*, 176-177.

Tematska usmeritev pouka pomeni:

- da se pozorno obravnavajo področja stvarnosti in odredjajo vprašanja za delo z učenci;
- da se strokovno-sistematično strukturirajo teme;
- struktura ur in podtem;
- da je vsaka ura oblikovana kot povezujoč in miselno napet lok, ki se na začetku ure (npr. postavitev hipoteze) napenja in z zaključkom ure vrne in s tem zapre krog usvajanja znanja (intenzivnost pouka).

4.1.2 Tematska področja

V središče je potrebno postaviti glavna vprašanja verstev okolja. Učni načrt jih razume kot tematska področja, ki so:

- odnos človeka do narave;
- odnos človeka do drugega;
- odnos človeka do samega sebe;
- odnos človeka do Boga.

Ta štiri področja so ključna za razdelitev učnih tem, zato jih v nadaljevanju natančneje predstavljamo.

4.1.2.1 Odnos človeka do narave (stvarstva) – tematsko področje 1

Človek je del narave, je biološko bitje. Živi z drugimi organizmi, skupaj tvorijo to, kar imenujemo narava. Človek se po zaslugi svojega duha razlikuje od ostalih bitij. Prav tako se razlikuje po sprejemanju odgovornosti v odnosu do narave.

Tematski sklop poudarja predvsem človekovo odgovornost v odnosu do narave. Človekova biološka narava se obravnava pod vidikom zdravja, odnosa do telesa, itd. Učenci tako spoznajo pogled verstev na ta vprašanja.

Vedenje o naravi tako vključuje:

- zavedanje svoje telesnosti;
- zavedanje človekove odvisnosti od narave;
- vrednoto zdravega življenja;
- probleme onesnaževanja narave,
- pravi odnos do vseh živih bitij;
- ekološko in okoljsko vzgojo.

4.1.2.2 Odnos do drugega človeka – tematsko področje 2

Ljudje se prepoznajo po svoji samobitnosti, istovetnosti in se zavedajo svoje enkratnosti, zato lahko drugemu rečejo »ti«. V odnosu do »ti« definiramo hkrati svoj jaz. Samo skozi ta odnos lahko razumemo, kaj pomeni »biti bitje«.

Religije so s prepletanjem teh odnosov ustvarile, ohranile in razvile učenje in oblike socialnega življenja. Ključna je družina. Sledijo različne verske skupnosti, njihove naloge in odgovornosti. Izpostavi se tudi vprašanje države in celotnega človeštva.

Tematska področja tako vključujejo odnos do drugega, življenje v skupnosti, odnos do različnih verskih skupnosti in institucij. Pri tem je potrebno izpostaviti in razmišljati o napetosti med življenjem, željami in možnostmi posameznega človeka; o kolektivni socialni moči skupnosti; o odnosih in konfliktih v skupnosti in med skupnostmi. Potrebno je spoznati, kaj verstva nudijo za reševanje teh problemov.

Vedenje o drugem tako vključuje:

- spoštovanje drugega, njegove svobode in enkratnosti;
- drug drugemu biti milost;
- ne odobravanje kakršnega koli zapostavljanja, tako rasnega, verskega ali etničnega;
- sprejemanje ubogih, obrobnih, zapostavljenih;
- kulturni pogovor;
- spoštovanje do staršev;
- odnos do bolnikov - pozornost, pomoč, potrpežljivost;
- dostojno vedenje do drugačnih;
- odgovornost drug do drugega.

4.1.2.3 Odnos človeka do sebe - tematsko področje 3

»Kdo sem jaz?« To vprašanje si človek postavlja od trenutka, ko se zave samega sebe in postane sam sebi predmet opazovanja.

Obravnavanje človeka kot objekta in subjekta hkrati je bistvena vsebina religije. Na to področje spadajo vprašanja o svobodni volji, odgovornosti, poslušnosti, krivici in odpuščanju.

Odnos do sebe je razumljiv, ko se gleda skozi ostale tri odnose. Samo skozi drugega človeka lahko prepoznam samega sebe; samo v kontekstu narave se človek zave svoje materialnosti. Religija vključuje zavestno spoznanje, da lahko človek prepozna sebe kot bitje, ki je odgovorno.

Vedenje do sebe med drugim vključuje:

- naučiti se živeti s seboj;
- truditi se biti plemenit, enkratni;
- samostojnost;
- sprejemati življenje;
- zavedati se, da je vsak trenutek pomemben za večnost;
- ustvarjati si lastno mnenje;
- primerno govorjenje;
- pravi odnos do fizičnih potreb telesa;

- odnos do oblačenja;
- optimizem;
- uresničevanje z načrtovanjem.

4.1.2.4 Odnos človeka do Boga – tematsko področje 4

Bog je ustvaril človeka po svoji podobi. S človekom je vzpostavil poseben odnos, ki je vplival na urejanje ostalih odnosov.

Tematski sklop poudarja osnovne vrednosti skupnega življenja: dostojanstvo človeka, pravičnost, mir in svobodo.

Odnos človeka do Boga vključuje:

- zavedanje, da je vse, kar smo in kar imamo, dar Boga;
- pravilno razumevanje resnične svobode;
- vero v skrivnost;
- vero kot način življenja;
- prizadevanje za mir, sožitje.
- karitativno dejavnost;
- odnos do reda, avtoritete, pravice, krivice!

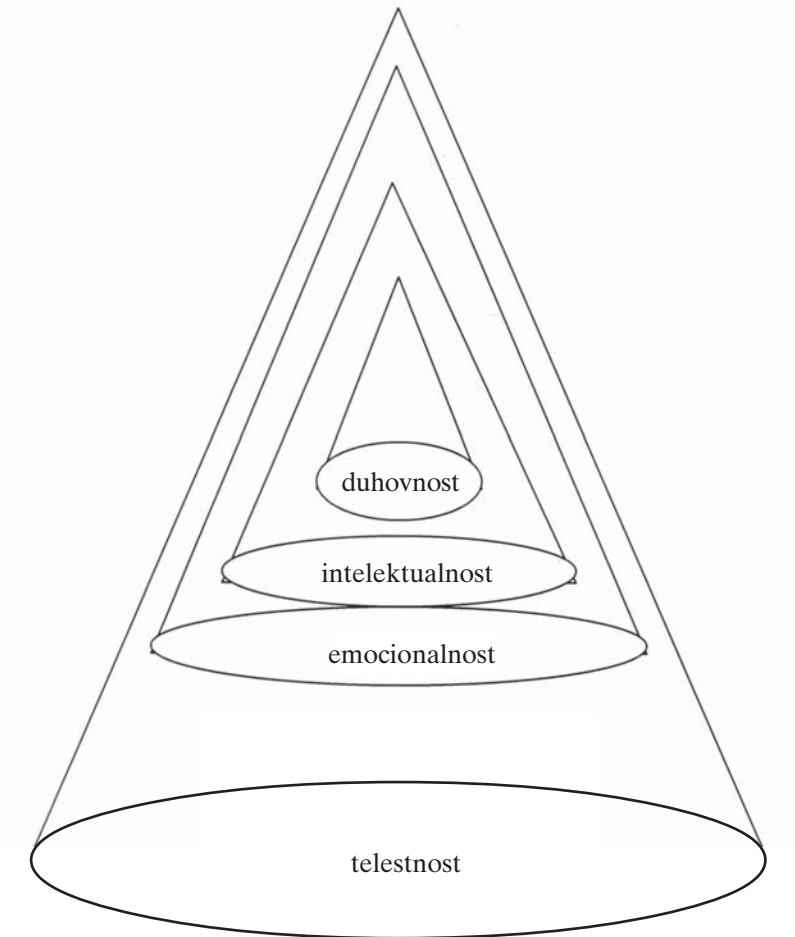
Obveznost tematskih področij pomeni, da bodo preko šolskega leta vsa štiri področja enakovredno zastopana pri pouku.

4.2 Integralno učenje

Učenje ni samo stvar razuma in spomina, ker se človek ne uči samo z glavo. Pomembne so tudi emocije in telo. Vsako intelektualno učenje predpostavlja emocionalno in vsako emocionalno predpostavlja telesno učenje. Intelektualno učenje je odvisno od emocionalnih in intelektualnih situacij. Žal veliko pedagogov ne upošteva dovolj telesne in emocionalne situacije učenja. Poleg teh treh ravni učenja obstaja še duhovna raven učenja. Tisto, kar na novo spoznamo, se smiselno vključuje v ostala znanja. Intelekt ima za cilj sistematizacijo posameznih izkušenj. Duhovna razsežnost ostale tri ravni postavlja v odnos do »jaz-a«. Navedeni koncept imenujemo »integralno učenje«.

Koncept štirih razsežnosti je predstavljen v spodnji skici:

Na skici vidimo odnos med štirimi razsežnostmi: vse vključujoče telo, ki vsebuje občutek, intelekt in duhovno razsežnost.

4.2.1 Telesnost

Vidik telesnosti se osredotoči na čute: tip, okus, vonj, sluh in vid.

Gre za materialnost sveta in stvarnosti: materialnih kvalit, kvantitet, gibanja, prostornosti in pojma časa, za zunanosti in notranosti; zgoraj, spodaj; levo, desno; zadaj, spredaj; zemlji, ognju, kamnu; o predmetih in živih bitjih. Učenci opazujejo svet s čutili, se ga dotikajo, ga opisujejo in o njem govorijo.

4.2.2 Emocionalnost

Emocionalni vidik je vključen v oblikovanje tematskih sklopov z vidika čutenja ljudi. Predvsem gre za tako imenovana močna čustva, kot so sreča, strah, žalost, veselje, upanje itd.

Občutki prežemajo človeka, »ga ujamejo«, »pretresejo«, »obvladajo« itd. Najstniki so izkusili že skoraj vsa občutja, čeprav o njih ne želijo govoriti. Zato je potrebna pozornost do občutij in vzpodbuda k njihovi artikulaciji.

Čutenje, povezano z osebo, predmetom ali življenjsko situacijo, omogoča vrednotenje v smislu: pomembno-nepomembno; vredno-nevredno. Občutja postavljajo prioritete in omogočajo izbire. Integralno učenje vključuje emocionalno razsežnost, kot predpogoj intelektualnega spoznavanja, odločanja in delovanja.

4.2.3 Intelektualnost

Intelektualnost pri pouku vključuje raziskovanje, primerjanje in povezovanje. Cilj so objektivni podatki.

Še posebej značilni so:

- vprašanja in protivprašanja;
- dialog in razprava;
- analiza;
- refleksija;
- sposobnost izražanja argumentov;
- pogum in pripravljenost na tveganje;
- razumevanje in sprejemanje pravil;
- natančno jezikovno izražanje;
- sprejemanje relativnosti svojih stališč;
- dogovori, kompromisi, soglasje.

Predmet KR se na tej ravni usmerja na teološka, zgodovinska in družboslovna znanja. Učenci morajo spoznati intelektualno razsežnost religije in znati o njej razpravljati, razumeti razlike in odkriti podobnosti, razviti nivoje primerjave.

4.2.4 Duhovnost

Duhovna razsežnost se pri tematskih sklopih osredotoča na:

- razlago;
- reflektiranje, filozofiranje;
- poezijo, umetniško ustvarjanje;
- verovanje, praznovanje;

– zamenjavo perspektiv (opazovati z vidika drugega, postaviti se v vlogo drugega in ga razumeti).

Gre za ustvarjalno uporabo zgodb, literature, umetnosti, glasbe, simbolov, metafor, alegorij.

Tematizirajo se stvarnosti religije:

- Bog, življenje, trpljenje, duh, duša;
- stvarjenje, narava, naravni zakoni;
- religija, religioznost, vera;
- utopija, ideologija, mit, nastanek;
- transcendenca, tostranstvo, onostranstvo;
- mistika, askeza, ljubezen;
- greh, krivica, odgovornost, kazen;
- raj, pekel, vera v usodo;
- identiteta, osebnost, ponos, svoboda.

Ta izbira nakazuje, da duhovna razsežnost izraža najvišjo stopnjo človekovega zavedanja in doživljanja stvarnosti in da se lahko duhovnost razume samo v povezanosti s telesom, čutenjem in intelektom.

4.3 Integralno učenje po tematskih področjih

Da pridemo do konkretnih zaključkov, je potrebno obe usmeritvi, tematsko in integralno učenje, povezati in analizirati. O tem naredimo s tabelo:

	Odnos do narave Tematsko področje 1	Odnos do drugega človeka Tematsko področje 2	Odnos do samega sebe Tematsko področje 3	Odnos do Boga Tematsko področje 4
telesnost telo				
emocionalnost čustva				
intelektualnost razum				
duhovnost duh				

4.4 Metodika pouka

V naslednjem poglavju bomo obravnavali učne metode.

Ljudje se ne učijo eden od drugega, ampak eden z drugim. To spoznanje je staro, vendar dokazano šele v zadnjem času. Pomeni, da ni direktne povezave med tem, kar učitelj poučuje iz svojega znanja in izkustva, in tem, kar se učenec stvarno nauči.

Za učence ni pomembna samo materija, ampak njeno usvajanje in govorna produkcija, ker to kaže na uspeh učenja. Učencem je potrebno pokazati, kako znanja, ki so jih pridobili v šoli in izven nje, na najboljši način vključujejo v lastno življenje. Rezultat procesa učenja se pokaže skozi praktično uporabo znanj v različnih življenjskih situacijah.

Predmet KR gradi na religijah okolja in jih sooča z različnimi pogledi, kar vodi k fleksibilnosti mišljenja in delovanja. To zahteva dinamičnost poučevanja. Tako metodika predmeta KR temelji na sledečih principih:

- proces učenja se odvija v uspešnem samoorganiziranju učencev;
- učitelji so moderatorji, ki proces samoorganizacije spremljajo, vzpodbujajo in usmerjajo;
- pouk je sestavljen iz življenjskih in religijskih znanj, na podlagi katerih se na novo organizira znanje;
- učne metode se uporabljajo za posredovanje znanja in za povezovanje z že obstoječim znanjem in izkustvi; metode so posredniki, ki omogočajo prehod iz subjektivnega v objektivno in obratno.

Na primeru didaktične analize teme »dialog« kot enega izmed ciljev predmeta KR bomo pokazali povezanost med didaktiko in metodiko pri načrtovanju pouka.

Primer »Dialog«

»Dialog« se najbolje razjasni v tematskem sklopu 2, »odnos človeka do drugih ljudi«.

»Dialog«

	Odnos do narave Tematsko področje 1	Odnos drugega človeka Tematsko področje 2	Odnos do sebe Tematsko področje 3	Odnos do Boga Tematsko področje 4
telesnost telo		Srečanje: pozdraviti se		
emocionalnost čustva		Pripadnost: prijetna atmosfera, neverbalna komunikacija		
intelektualnost razum		Sprejemanje: argumenti, pravila, pogovor, kompromis, toleranca dogovor		
duhovnost duh		Razumevanje: živeti se v vlogo in situacijo drugega; odkriti osebnost v tujem in tuje v osebnem; odkriti del sebe v drugem		

Povezanost predstavljene didaktične analize je vidna tako vsebinsko kot metodično. Gre za celostno učenje s čuti, telesom, razumom in duhom. S tem se didaktična analiza še ne zaključí. Naslednja razširjena shema »dialog« kaže na medsebojno povezanost tematskih področij, in to na vseh nivojih učenčeve stvarnosti.

»Dialog«

	Odnos do narave Tematsko področje 1	Odnos drugega človeka Tematsko področje 2	Odnos do sebe Tematsko področje 3	Odnos do Boga Tematsko področje 4
telesnost telo	Zavedam se svoje enkratnosti, drugi so izven mene	Srečanje: pozdraviti se	Organska ritmika	Človek je ustvarjen iz zem- lje; Bog mu je vdahnil življenje
emocionalnost čustva	Želim	Pripadnost: prijetna atmosfera, neverbalna komunikacija	Naravnost, odnos in prilagodljivost naravi	Slaviti
intelektualnost razum		Sprejemanje: argumenti, pravila, pogovor, kompromis, toleranca dogovor	Ekologija	Teologija
duhovnost duh	Prepoznam se; molim in zahvaljujem	Razumevanje: vživeti se v vlogo in situacijo drugega; odkriti osebno v tujem in tuje v osebnem; odkriti del sebe v drugem	Partnerstvo s stvarstvom	Molitev

Predmet KR uporablja različne metode:⁹

Kognitivne metode:

- opazovati, poslušati in opisati (naravo, situacijo, slike)
- branje tekstov, postavljanje različnih tipov vprašanj;
- postaviti in razložiti tezo in protitezo;
- postavitev hipotez, poročanje, razčlenitev;
- voditi zapisnik, zbrati podatke;
- pojmovno preciziranje, jezikovno razložiti
- strokovne izraze (latinske, grške, arabske itd.);
- komentirati tekste, situacije, načine obnašanja;
- pojasniti simbole, odkriti metafore, vzpostaviti analogije;
- kritično raziskati zgodovinske izvore.

Afektivne metode:

- poslušati glasbo, peti, komponirati;
- recitirati in pisati pesmi;

⁹ Prim. G. Bitter – R. Englert – G. Miller – K. E. Nipkow, *n. d.*, 473-522.

- slikanje (različne tehnike);
- svetloba (sakralno okno, sveče, sonce, sence);
- meditacija v naravi ali v prostoru;
- ples

Interakcijske metode:

- usmerjen učni razgovor;
- skupinsko delo, osebno delo, projektno delo;
- diskusija, igra vlog;
- intervju, vprašalnik za starše;
- vključevanje strokovnjakov v pouk;
- vključevanje drugih šol

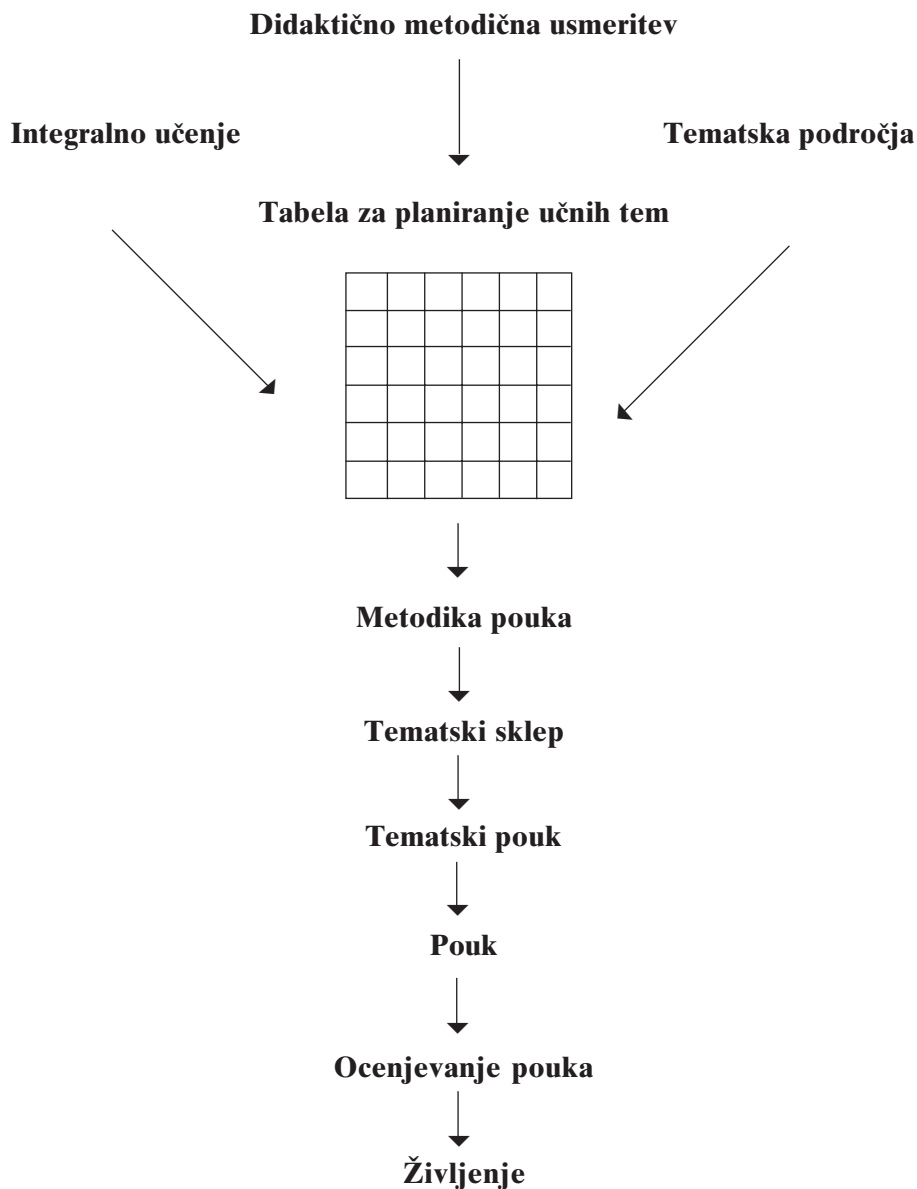
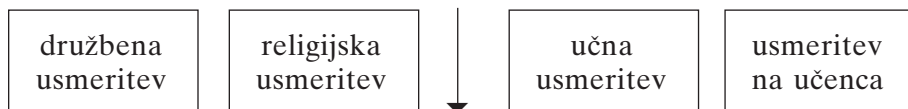
Metode z uporabo materialov:

- zbiranje materialov, sistematizacija, dokumentacija;
- pripraviti razredno ali šolsko razstavo;
- fotografije, video zapis
- izdelava modelov;
- uporaba interneta

Lokalne metode:

- obisk določenih mest;
- priprava razstave; intervju na lokalnih radijskih postajah;
- debatni klubi;
- organizirati dobrodelne prireditve.

5. Povezava elementov učnega načrta

Povezava elementov učnega načrta lahko pokažemo shematično.

Naloge in cilji verskega pouka Pedagoško-didaktična usmeritev

6. Pregled obveznih tematskih sklopov

Glavni tematski sklopi za prvo leto poučevanja so:

- Kulturni dosežki religij v arhitekturi, glasbi, literaturi
- Družina in religija
- Etika in religije
- Skupnost kot temelj religij
- Mir – prostor za drugega
- Ljudje –človek bitje
- Religija – družba – država
- Življenje – smisel in pričakovanja

Zaključek

Za predmet KR se v BIH dodatno usposablajo učitelji, ki naj bi v letu 2004 začeli ta predmet poučevati v poskusnih šolah. Samo uvajanje tega predmeta v šole pa ni odvisno le od strokovne usposobljenosti učiteljev, ampak predvsem od politične volje politikov v BIH in mednarodne skupnosti. Pomembno vlogo pri uvajanju predmeta bodo imele tudi verske skupnosti, ki lahko konstruktivno sodelujejo pri nastajanju vsebine tega predmeta. Vse verske skupnosti imajo možnost dajanja strokovnih pripomb na učni načrt in ustvarjanja klime dialoga (ali pa nasprotovanja).

Mednarodna skupnost vidi v uresničevanju tega projekta pomemben prispevek k večjemu dialogu in poznavanju lastne in identitete drugega, kar je pomembno za sobivanje v BIH. Prav tako predmet KR usposablja učence na vstop v multikulturno družbo, ki ni samo stvarnost BIH, ampak postaja vsak dan bolj stvarnost sveta. Kdor pozna sebe in spoštuje svoje korenine, bo lahko spoštoval drugega-različnega in se ne bo počutil ogroženega.

Povzetek: Magdalena Šverc, Projekt »Kultura religij« v Bosni in Hercegovini

Svet se z veliko hitrostjo zbližuje in srečanja različnih kultur in verstev postajajo vse pogostejša in kompleksnejša. Za človeštvo je to nova izkušnja. Zato je pomembno, da se ponovno definirajo posebnosti kultur in verstev.

Poznavanje posebnosti v verstvih služi individualno-osebnostnemu razvoju vrednot in usposobljenosti, pripravljenosti na dialog, za sodelovanje v

svoji in drugih skupnostih. Zgodovinska navzočnost več verstev in medverska srečanja v Bosni in Hercegovini lahko omogočijo razvoj takšnih vrednot. Zato se je mednarodna skupnost in ministrstvo za šolstvo v BIH odločilo, da v srednje šole uvede predmet »Kultura religij«.

Predmet »kultura religij« tematizira obča in osebna vsakodnevna verska doživetja mladih. Snovalci predmeta »Kultura religij« so predpostavljali, da je konfesionalni verski pouk predmet, ki učence seznanja z lastno religijo. Nekonfesionalni predmet »Kultura religij« vodi iz lastne religijske zavesti k zavestnemu dialogu z drugimi religijami. Vsebinska predmeta se oblikuje na osnovi poznavanja religijskih vsebin, praktičnega življenja učencev in njihove skupnosti.

Pot do uvedbe predmeta v šolski prostor je odvisna od treh akterjev: mednarodne skupnosti, države BIH in verskih skupnosti.

Ključne besede: kultura religij, tematska področja, integralno učenje, dialog, sobivanje,

Summary: Magdalena Šverc, *The Project »Culture of Religions« in Bosnia and Herzegovina*

The world is getting closer at a great speed and the meetings of different cultures and religions are becoming increasingly frequent and complex. This is a new experience for the humankind. Therefore it is important to re-define the peculiarities of single cultures and religions.

The knowledge of the peculiarities of single religions serves to develop the individual and personal values and skills, to make ready for dialogue, and to further the participation in one's own community as well as in others. The historical presence of several religions and inter-religious meetings can make possible the development of such values in Bosnia and Herzegovina. Therefore the international community and the Ministry of Education of Bosnia and Herzegovina have decided to introduce the subject »Culture of Religions« into schools.

This subject picks out as a central theme the everyday general and personal experience of the young people with regard to religions. The authors of the subject presuppose that the denominational religious instruction is a subject that informs the pupils about their own respective religion. The non-denominational subject »Culture of Religions« is supposed to lead from one's own religious consciousness toward a conscious dialogue with other religions. The content of the subject is formed on the basis of the knowledge about religious contents as well as about the practical life of the pupils and of their community.

The introduction of the subject into the school space depends on three factors: the international community, the state of Bosnia and Herzegovina and the religious communities.

Key words: culture of religions, thematic fields, integral learning,